

2. Shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash
3. Huquqiy baza va qonunchilikni takomillashtirish
4. Aholining moliyaviy tizimga ishonchini oshirish
5. Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish

Davlat, fuqorolik jamiyati institutlari va xususiy sektor o'zaro hamkorlikda ishlashi natijasida aholining moliyaviy tizimga bo'lgan ishonchi oshadi. Shu sababli, moliyaviy huquqlarni himaya qilish bo'yicha kompleks yondoshuvni ishlab chiqish va uni amalga oshirish jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashining va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Kengashining 29-dekabr 2022-yildagi 2816-IV-son qarori

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 22-iyun 2020-yildagi PF-6012-son

3. I.Tursunov. (2022). Moliyaviy savodxonlik va uning ahamiyati: muammolar va yechimlar. <https://www.spot.uz/oz/2022/07/24/financial-literacy/>

4. Хайдаров, А., & Азимов, А. (2024). ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ В СОЦИАЛЬНОЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ МАХАЛЛЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. Экономическое развитие и анализ, 2(10), 268–274. inlibrary.uz/index.php/eitt/article/view/59816.

MAMLAKATIMIZDA MOLIVAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHDA ROSSIYA FEDERATSIYASINING TAJRIBASI

Shamansurova Zilola

*TDIU, "Moliya va moliyaviy texnologiyalar"
kafedrası PhD, professori*

Bugungi global iqtisodiyotda moliyaviy savodxonlik jamiyatning har bir a'zosi uchun muhim hisoblanadi. Moliya va iqtisodiyotga oid bilimlarning yetishmasligi ko'plab mamlakatlarda aholining moliyaviy barqarorligini xavf ostiga qo'yadi. Shuning uchun ham maktablarda moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish dolzarb masalalardan biri sifatida yuzaga chiqmoqda. Yetakchi mamlakatlar tajribasi bu borada O'zbekiston uchun qiymatli namuna bo'lishi mumkin.

Maktab o'quvchilari doirasida moliyaviy savodxonlik ta'limini berishda Rossiya Federatsiyasi ta'lim tajribasini o'rganish uchun bir qancha sabablar mavjud. Rossiyada maktab ta'limida o'quvchilarga sifatli moliyaviy ta'lim berish maqsadida ishlab chiqilgan ko'plab interaktiv o'yinlar Rossiya Federatsiyasi xalq ta'lim vazirligi, Rossiya Markaziy Banki va ko'plab moliya institutlari bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan bo'lib, maktablarda o'qituvchilar tomonidan dars jarayonlarida faol foydalanib kelinmoqda. O'quvchilarni yoshiga, bilim darajasiga,

maktabdagi moddiy texnik bazaga va mavzuga qarab o'qituvchilar tomonidan o'yinlar tanlanishi mumkin. Bu o'yinlarni Rossiya Markaziy Bank va ko'plab tijorat banklari va ko'plab ta'lim sayti va platformalaridan topish mumkin. Albatta, bu O'zbekiston maktablarida boshlang'ich va o'rta sinflarda ta'lim olayotgan o'quvchilarga moliyaviy ta'lim berish jarayonini osonlashtirish va tezlashtirish uchun xizmat qiladi. Rossiya Federatsiyasi ham maktab ta'limi bo'yicha o'ziga xos o'ringa ega davlat hisoblanadi.

Rossiya ta'lim bo'yicha jahonda 27-o'rinda turadi.²³⁵ Rossiya Federatsiyasi aholisining moliyaviy savodxonligi darajasi ancha past. Aholining qarz yuki koeffitsienti oshib bormoqda, banklar oldida qarzdor bo'lgan bankrot jismoniy shaxslar soni ham ortib bormoqda. Ko'pgina fuqarolar turli xil moliyaviy instrumentlar bilan bog'liq xavflarni inobatga olmaydi, o'zlarining moliyaviy qarorlari va moliyaviy bozorlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yo'qotishlar uchun risklarni baholay olmaydilar. Rossiya fuqarolarining oz qismi o'zlarining shaxsiy mablag'larini to'g'ri boshqara oladigan ya'ni moliyaviy instrumentlardan oqilona foydalangan holda o'zlarining passiv daromadlarini shakllantirish imkoniga ega hisoblanadilar. Ular daromadlari va xarajatlarini rejalashtirishadi, moliyaviy xizmatlarni tahlil qiladilar, kutilmagan vaziyatlarda uzoq muddatli jamg'armalar yaratadilar.²³⁶

Shularni inobatga olgan holda moliyaviy savodxonlik o'rganish, moliyaviy rivojlanish va boshqarishni o'rgatishning bir qator vositalardan foydalanilmoqda. Bu vositalar o'quvchilarga moliyaviy ko'nikmalar va tushunchalarni o'rgatish uchun ishlab chiqilgan.

Rossiya Federatsiyasida 2016-yil aprel oyidan boshlab Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi qoshida "Umumiy va o'rta ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlik federal metodik markaz"i ochildi. Bu markaz oldiga bir qancha asosiy vazifalar belgilab berildi, bu vazifalar federatsiyada maktab ta'limida moliyaviy savodxonlikni o'quvchilarga o'rgatishdan tashqari aholi orasida ham moliyaviy savodxonlikni keng ko'lamda yoyish uchun xizmat qilib kelmoqda. Federal uslubiyot markazni asosiy vazifalar quyidagilar:²³⁷

- fuqarolarning moliyaviy savodxonligini oshirish va moliyaviy madaniyatini rivojlantirishga tizimli yondashuvni ta'minlash, moliyaviy xavfsizlik darajasini, shu jumladan moliyaviy kiberxavfsizlikni oshirish;

- moliyaviy savodxonlik va moliyaviy madaniyat darajasini oshirishga qaratilgan ta'lim dasturlari mezonlari va talablarini ishlab chiqish va tasdiqlash, amalga oshirilayotgan dasturlar sifatini monitoring qilish;

- Rossiya Federatsiyasi ta'lim tizimiga moliyaviy madaniyatni shakllantirishni ta'minlaydigan o'quv dasturlari, o'quv va uslubiy materiallarni joriy etish, ularni o'z vaqtida yangilash

²³⁵ OECD (2023). Financial Education in Schools. OECD Publishing.

²³⁶ Janubiy Ural universitetining dotsenti Yuliya Butrinaning moliyaviy savodxonlik maktabda majburiy fanga aylanishi kerak maqolasidan, 2021.13.09

²³⁷ SberBank. Kelajak uchun sarmoya web sayti. vbudushee.ru

-moliyaviy savodxonlik profilida maktab o'quvchilari uchun "Yuqori standart" Umumrossiya olimpiadasini o'tkazish;

-moliyaviy savodxonlik elementlarini o'z ichiga olgan ta'lim dasturlarini o'rgatuvchi o'qituvchilar uchun kasbiy tanlovlar o'tkazish orqali moliyaviy savodxonlikni o'rgatishning ilg'or pedagogik tajribalarini aniqlash va targ'ib qilish;

-moliyaviy savodxonlik va moliyaviy madaniyat masalalari bo'yicha jamoatchilik fikrini tahlil qilish, jamiyatning moliyaviy savodxonlik va moliyaviy madaniyat sohasida bilim olishga bo'lgan ehtiyojlarini o'rganish va tegishli murojaatlarga o'z vaqtida javob berishni ta'minlash kabi vazifalar belgilar berilgan.

Markaz haqida va uning amaliy tajriba natijalari haqida ochiq ma'lumotlar ularning web sahifalarida doimiy yoritib boriladi. Web sahifada markaz tomonidan ishlab chiqilgan uslubiy ishlanmalar, o'quv dasturlar, vebinarlar, ochiq darslar bo'yicha namunalar keltirib o'tilgan.²³⁸

Har bir sinf bo'yicha hamda o'quvchilarning yosh toifalaridan kelib chiqib alohida mavzular ishlab chiqilgan va bu mavzular bo'yicha video yo'riqnomalar ham websahifaga yuklab qo'yilgan. Bu mavzular o'quvchilarga o'rgatilayotgan fanlar va o'qitilayotgan moliya-iqtisod bo'yicha fanlardagi mavzulardan kelib chiqib ishlab chiqilgan.

Markaz tomonidan 2017-yildan boshlab moliyaviy savodxonlik olimpiadalari ham doimiy ravishda o'tkazib kelinmoqda. Bunday tashabbus Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi tomonidan ilgari surilgan. Olimpiada o'tkazishdan asosiy maqsad maktab o'quvchilarning moliya sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirish, moliya bozorlarining ishlash mexanizmi haqida ilmiy bilimlarni ommalashtirish, maktab o'quvchilarga kasbiy yo'l-yo'riq ko'rsatish, shaxsiy moliyani oqilona boshqarish ko'nikmalarini egallashdan iborat. Olimpiada o'quvchilar uchun muhim tarbiyaviy funksiyani ham bajaradi, ya'ni o'quvchilarni ota-onalar o'rtasida moliya sohasidagi bilimlarni tarqatish va xavfsiz moliyaviy bilimlarni egallashga yordam beradi.

Moliyaviy savodxonlik olimpiadasida 7-11 sinf o'quvchilar va o'rta umumiy ta'limning ta'lim dasturlari bo'yicha o'qishni tugatmagan o'rta maxsus ta'lim tashkilotlar (texnikum, kollejlari) o'quvchilar ishtirok etadilar. O'quvchilar uchun bu olimpiadada qatnashish nafaqat moliyaviy savodxonlik bo'yicha bilimlarni sinab ko'rishiga, balki universitetlarga ham kirish uchun imtiyozlarga ega bo'lishlariga zamin yaratishi mumkin. Olimpiadada tushgan har yilgi savollar va topshiriqlar doimiy ravishda markaz web sahifasiga yuklab boriladi, bu esa olimpiadada qatnashmagan yoki kelgusida qatnashmoqchi bo'lgan o'quvchilar yoki ustozlar uchun dars jarayonlarida qo'shimcha moliyaviy savodxonlikni o'zlashtirish uchun asos ko'makchi bo'lib xizmat qiladi.²³⁹

Rossiyada maktab ta'limida o'quvchilarga sifatli moliyaviy ta'lim berish maqsadida ishlab chiqilgan ko'plab interaktiv o'yinlar Rossiya Federatsiyasi xalq

²³⁸ www.vbudushee.ru

²³⁹ Rossiya Federatsiyasining ta'lim vazirligi rasmiy sayti, edu.gov.ru

ta'lim vazirligi, Rossiya Markaziy Banki va ko'plab moliya institutlari bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan bo'lib, maktablarda o'qituvchilar tomonidan dars jarayonlarida faol foydalanib kelinmoqda. O'quvchilarni yoshiga, bilim darajasiga, maktabdagi moddiy texnik bazaga va mavzuga qarab o'qituvchilar tomonidan o'yinlar tanlanishi mumkin. Bu o'yinlarni Rossiya Markaziy Bank va ko'plab tijorat banklari va ko'plab ta'lim sayti va platformalaridan topish mumkin.

СОЛИҚЛАР ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯВИЙ РАЎБАТЛАНТИРИШ ДАСТАГИ

Бахриддинов Нодирбек Замирдинович

НамДТУ, кафедра доценти PhD

Кириш. Бугунги янги Ўзбекистон шароитида мамлакатимизда инновацион фаолиятни солиқлар воситасида молиявий рағбатлантириш масалаларини ўрганиш давлатнинг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Инновацион фаолиятни рағбатлантиришда солиқ имтиёзларининг роли Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2018 йилни “ Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили” деб эълон қилиниши, ҳамда мазкур йилга бағишланган алоҳида дастурни қабул қилиниши билан мамлакатимизда инновацион фаолиятни ривожлантириш йўлида катта ишлар бошланди. Хорижнинг илғор ва иқтисодий ривожланган давлатлар тажрибасини ўрганадиган бўлсак, тараққиётининг асоси инновацион фаолиятга, тадқиқот ва ишланмалар билан шуғулланиш ва уларни тижоратлантиришга алоҳида эътибор берилганида эканлигини кўришимиз мумкин. Давлат томонидан инновацион фаолиятни рағбатлантириш бевосита молиявий кўмак бериш ва солиқ имтиёзлари шаклида эканлиги кўринади.

Мутаххасисларнинг фикрига кўра, инновацион фаолиятни қўллаб-қувватлашда солиқ переференциялари ва имтиёзлари орқали рағбатлантиришнинг аҳамияти бевосита молиялаштиришдан кўра муҳимроқ. Негаки, мазкур рағбатлантириш узоқ муддатли характерга эга бўлади, ҳамда улар нафақат инновацион секторни, балки бошқа ишлаб чиқаришларни ҳам интенсив ривожланиши учун шароит яратади ва бутун миллий иқтисодиётни ўсишини таъминлайди. Инновацион фаолиятни солиқ имтиёзлари орқали рағбатлантиришни Хитой Халқ Республикаси тажрибасида кўрадиган бўлсак, амалдаги қонунчилик инновацион фаолият билан шуғулланувчи корхоналар учун солиқ солинадиган даромадга нисбатан турли чегирмалар тақдим этади. Унда мамлакат инновацион фаолият олиб бораётган корхоналарни қўллаб-қувватлаш мақсадида, юқори ва янги технологияли корхоналар дастурини амалга оширомоқда. Илмий-тадқиқот ва тажриба конструкторлик ишлари бўйича қонунда белгиланган преференцияларга